

Izvirni znanstveni članek (1.01)

BV 73 (2013) 3, 443—452

UDK: 179.7:159.942

Besedilo prejeto: 06/2013; sprejeto: 08/2013

Mateja Centa

Umanjkanje smisla kot vzrok samomora mladih oseb

Povzetek: Kot otroci nismo vedeli, kaj je odgovornost, navadno so našo odgovornost prevzeli odrasli. Mladostništvo je obdobje, ko začnemo bolje spoznavati pomen odgovornosti. Postajamo bolj odgovorni, tako da prevzemamo številne nove dolžnosti, ki med drugim določajo tudi to, kaj smo oziroma kaj želimo postati. Žal je to tudi prehod, ko se neredko dogajajo samomori mladostnikov, z razumevanjem katerih se prek pojma smiselnosti življenja ukvarja prispevek.

Gljučne besede: mlada oseba, samomor, smisel življenja, čustva

Abstract: **The Lack of the Meaning of Life as a Cause of Suicide by Young Persons**

As children we did not fully grasp the meaning of responsibility, which meant that adults usually accepted the responsibility for our actions. Adolescence is a period when we begin to understand the importance of responsibility. We become more responsible as we take on new responsibilities, which also determine who we are as persons or what we want to become. Unfortunately, this is also a period when suicide often occurs. This article attempts to develop an understanding of suicide through the concept of the meaningfulness of life.

Key words: young person, suicide, meaning of life, emotions

V prispevku se ukvarjamo z razliko med samomorom mlade¹ in samomorom odrasle osebe. Splošno znana, sprejeta in pogosto uporabljena trditev, da si nekdo vzame življenje, ker ne vidi več smisla v življenju, ne drži popolnoma. Zgled so izjave obupanih ljudi na forumih, tako mladih kakor starejših, ki ne vidijo smisla v življenju in si želijo umreti. Podobno trdijo znanstvene razprave, ki se ukvarjajo s samomorilnimi osebami, ko prihajajo po pomoč in po znanje o smislu življenja k psihiatrom (Kostnapfel 1979, 320). Izhajamo namreč iz pogleda na smisel življenja kot na tisti vidik človeške osebe, ki pri mladem človeku še ni v polnosti izoblikovan oziroma ga še ni vzpostavil; torej zavrnitev te smiselnosti ne more biti med razlogi za samomor mlade osebe. Nasprotno pa odrasli človek do smisla v življenju že zavzame neki odnos in ga ob odločitvi za samomor zavrže. Kadar govorimo o samomoru, je mlademu in odraslemu skupno le dejstvo smrti, njun obup pa je različne narave in ga velikokrat tudi napačno razumemo. Mlada oseba še nima

¹ S pojmom »mlada oseba« je mišljena oseba v obdobju adolescence. WHO (Svetovna zdravstvena organizacija) adolescenco označuje kot čas človeške rasti in razvoja, ki se začne po obdobju otroštva in pred vstopom v odraslo dobo med približno desetim in devetnajstim letom starosti.

polnega razumevanja vrednote življenja niti smrti, smisel torej še išče, odrasel človek pa smisel do življenja izgubi ali se obrne proč od njega, čeprav ga je predtem že našel oziroma je imel priložnost, oblikovati ga in ga sprejeti.

Morda bolj splošno lahko rečemo, da bi bilo torej na podlagi tega vzpostavljenega razlikovanja samomor odrasle osebe lažje utemeljili ali upravičili. Razlikovanje samomora mlade in odrasle osebe je zato pomembno in je tesno povezano tudi z vprašanjem vrednostnega pogleda na samomor: zakaj je samomor mlade osebe bolj tragičen od odrasle? To je naslednja med splošno sprejetimi predpostavkami ali prepričanji, ki jih srečamo v odzivih na tragične konce usod ljudi, ki si vzamejo življenje. Takšen pogled navadno utemeljujemo z dolžino življenja in z možnostmi v njem, ki jih je imela mlada oseba pred seboj, vendar hitro ugotovimo, da ta odgovor v luči zgoraj vzpostavljene razlike ni zadosten. Razloge za samomor mlade osebe in rešitve zanje bomo poiskali v dejavnikih, ki privedejo do večjega ali manjšega števila samomorov, in to utemeljili s konkretnimi zgledi.

1. Čustvena nestabilnost mlade osebe

Friderik Klampfer (2013) v prispevku Eksistencialni obup in smisel življenja trdi, da je »življenje smiselno, če je le (v zadostni meri) zapolnjeno z/sestavljeno iz smiselnih odnosov, prizadevanj in dejavnosti«. Odnos do svojega življenja in tudi druge odnose nasploh pa zavzemamo na podlagi notranjih vrednot, temeljnih prepričanj in pogledov na življenje. Tako je pomembno, kakšne in tudi katere so te vrednote.² Naučimo in prevzamemo jih iz okolja, v katerem smo, torej najprej iz družinskega okolja, nato (in neposredno) iz povezanega kulturnega okolja in iz preostalih socialnih okolij, ki sledijo v razvoju osebe (Juhant 2003, 164). Okolje tako vpliva na naš vrednostni sistem in v povezavi s tem tudi na naš smisel v življenju. Kadar je torej okolje neprimerno, nespodbudno, vrednostno šibko, lahko osebo s tako pomanjkljivo (iz)oblikovanimi vrednotami vodi v samomor. Pri odrasli osebi lahko vidimo, kako pomanjkljivo izoblikovane vrednote vplivajo na dojetje smisla v življenju in kot posledica tega tudi na odločitev za samomor, in to na dva načina. Pri prvem načinu oseba še ni postala popolnoma »zrela«³ v samem vrednostnem sistemu in tako takšna oseba največkrat smisel v življenju povezuje z zunanjim svetom, z dobrinami, z uspehom ipd. Takšna oseba zaradi pomanjkljivega ali poškodovanega vrednostnega notranjega sveta išče zadoščenje in rešitev le v zunanjem svetu in tako jo lahko zunanje okoliščine privedejo do samomora,

² Vprašanje, katere vrednote so pomembnejše, vrednejše za vrednotenje smisla življenja, ostaja odprto. Martha Nussbaum v svojem delu *Conceiving Emotions: Upheavals of Thought* razglablja na to temo in ugotavlja, da obstaja razlika v vrednostih vrednot in kot posledica tega v njihovi pomembnosti za kvalitetnejše moralno življenje, vendar težave nastopijo pri metodologiji, kako to dokazati (Cates 2003, 327).

³ Kdaj postane oseba zrela v smislu, da razume vrednote, smiselne za življenje, je odprto vprašanje. Če namreč gledamo na zrelost zgolj po letih, ko postanemo pri osemnajstih polnopravno oziroma poslovno sposobni, to vsekakor ne pomeni nujno tudi vrednostne zrelosti niti ne – na primer – biološke, čustvene ali miselne zrelosti.

za katerega bi lahko v tem primeru rekli, da je mladostniške narave.⁴ V drugem načinu, ki je bolj pogost in verjeten, pa odrasla oseba kljub vsem možnostim in ob zavedanju pomena vrednosti zunanjega sveta rešitve ne najde oziroma je ne sprejme, saj ima notranji svet tako pomanjkljiv ali poškodovan in se zato odloči za samomor.

Pri mladi osebi je – drugače kakor pri odraslem – težko govoriti o pristni odločitvi oziroma sposobnosti odločitve za končanje življenja. Prvič, obdobje adolescence, odraščanja je obdobje nihanja razpoloženja in vedenja, ker spolni hormoni močneje vplivajo na telesni in na čustveni razvoj (175). Tako imajo mladi v tem obdobju mnogo težav s samopodobo, z dojemanjem sebe in sveta. Torej že sama biološka nestabilnost onemogoča mladi osebi sposobnost za »trezno« odločitev, ki jo odrasla oseba ima. Drugič, mlada oseba še ni mogla izoblikovati sposobnosti polnega zavzemanja smiselno odnosa do svojega življenja in z njim povezanih odločitev, ker nima zadostnega uvida, vpogleda v vrednostni sistem ali zaradi mladosti, zaradi neizkušenosti, morda zaradi težavne okolice. In tretjič, mlada oseba deluje po priučenem odzivu družbe, podobno kakor pravi Giddens v delu *Runaway World* (2002), ko govori o globalizaciji kot vzroku mnogih odvisnosti in hitrih odzivov, v smislu, da ljudje nimajo časa, prilagoditi se in premisliti nove čase in so zato nagnjeni k raznim odvisnostim, depresiji, samomoru. Ti nastopi odvisnosti, depresije, samomorov in podobno so pogosti, ker osebe postanejo tako preobremenjene z okoljem, da jim preostane le še posnemanje. Mlade osebe so v primerjavi z odraslimi osebami že zaradi mladosti in samega iskanja svojega jaza še bolj nagnjene k posnemanju in k iskanju rešitve v okolju, družbi. Zato je odgovornost družbe za preprečevanje samomora mladih oseb toliko bolj pomembna: ne bi smela ustvarjati okolja, v katerem se možnosti samomora mladostnikov povečujejo. Po drugi strani pa se iz tega okolja ne odstranjujejo dejavniki, na katere lahko ta družba vpliva. Raziskave iz leta 2004, ki jih je izvajala Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization, WHO) v devetdesetih državah, vključno z državami evropskega področja, so na primer pokazale, da izpostavljanje medijem z vsebino o mladostniških samomorih in o samomori znanih oseb povečujejo število samomorov med mladimi ljudmi, zato WHO svetuje, da se o tem ne poroča (European Child Safety Alliance – Evropska zveza za varnost otrok).

Zaradi vsega naštetega pri mladi osebi ne moremo govoriti o nekem smiselnem pogledu na življenje oziroma samomora ne moremo utemeljevati z izgubo smisla življenja kot razlogom. Mladi osebi bi tako nekako naložili odgovornost, ki je po zgoraj utemeljenem vidiku še ne dojema, in zato se odzove na priučen način. Zgodi se tudi, da ta oseba odgovornost velikokrat zamenja z občutkom krivde, kakor bomo pozneje prikazali s konkretnim primerom, ko smo se pogovarjali s skupino petih mladih oseb.

⁴ Kar se je posebnost sodobnega časa, namreč da se je starostna meja, ko otroci zapuščajo dom, dvignila, je lahko posledica tega, kakor kažejo tudi raziskave otrok in mladostnikov, da te osebe svojih čustev, občutij ne zaznajo (Munger 2009) in to nosijo s seboj s starostjo. Zavedanje čustev pa je nujno za razumevanje vrednot oziroma je prvi pogoj zanj.

2. Samomor – nepristna izbira?

Odgovorili smo si torej, kaj naj bi bila bistvena razlika med samomorom mlade osebe in samomorom odrasle osebe. Kakor rečeno uvodoma, se to hkrati povezuje z vprašanjem vrednostnega pogleda na samomor: sprašujemo se, zakaj je samomor mlade osebe bolj tragičen kakor samomor odrasle osebe. Navadno odgovor na to vprašanje utemeljujemo z dolžino življenja in z možnostmi, ki jih je imela mlada oseba pred seboj, vendar hitro ugotovimo, da takšen odgovor oziroma razlaga ni zadostna. Razlog je v tem, da ne vemo in ne moremo vedeti, koliko je imela ta oseba še življenja pred seboj in kakšno bi bilo to življenje, če bi ga lahko živela, zato tudi večje tragičnosti ne moremo pripisati izgubi te potencialne vrednosti. Če pogledamo z vidika odločitve mlade osebe za samomor, o kateri smo pisali v prvem delu, ta možnost polnega pogleda na vrednost in na smiselnost življenja ni igrala nobene vloge, ker znotraj obzorja mlade osebe sploh ni mogla nastopiti priti. Vzrok večje tragičnosti samomora mlade osebe je torej lahko le v tem, da pravzaprav ne govorimo o pristni izbiri, ampak o posnemanju, se pravi: mlada oseba se priuči oziroma prevzame vzorce iz okolja. Kot posledica tega bi morala torej odgovornost za samomore mladih oseb nositi družba, ki ni vzpostavila okolja, ne vrednostnega ne širše kulturnega, znotraj katerega samomorov mladih oseb sploh ne bi bilo oziroma bi se dogajali v najmanjši možni meri.

Dejavniki tveganja, ki jih povzemamo iz raziskave European Child Safety Alliance, (Preventing youth suicide and deliberate self harm 2013) in izvirajo iz okolja ter vodijo v samomorilne odločitve, so različni: če ima mlada oseba zgodovino depresivnega vedenja oziroma je depresivna, je k samomorilnosti petkrat bolj nagnjena kakor mlada oseba, ki te zgodovine nima. Spodleteli samomor poveča možnost za ponovni poizkus za dvajsetkrat. Sledijo občutki strahu in prepričanja, da mladim osebam v življenju ne bo uspelo, to pa vodi v razne odvisnosti, kakor je na primer alkohol ali droga, ki še povečajo tveganje za samomor za 70 %. Enak odstotek kakor različne odvisnosti pa je pokazala tudi raziskava med opazovano skupino mladih oseb v starosti od devet do štirinajst let v Avstraliji; tu je bil prevladujoč vzrok samomorov v družinskih odnosih, predvsem v odnosih s starši. Tveganje za samomor povečujejo tudi razne stigmatizacije, na primer: drugačna spolna usmerjenost, drugačno kulturno izročilo ... Močno trpijo mlade osebe, ki so zapostavljene oziroma ustrahovane; to se dogaja predvsem v šoli. Zanimivi pa so podatki, da prav tako kakor ustrahovani trpi tudi oseba, ki ustrahuje; takšna oseba je prav tako v visokem tveganju samomorilnosti.

3. (Ne)razumevanje okolja

Pri vseh naštetih dejstvih vidimo, da je pri obravnavi samomora mlade osebe pomembno tudi dobro razumevanje dejavnikov, ki privedejo do večjega ali manjšega števila samomorov. Dejstvo, ki ga Geo Stone navaja v svojem delu *Suicide and Attempted Suicide*, ko pravi »da je smrt pri poizkusih samomora pri mla-

dostnikih največkrat smola, namreč te poizkuse preživi okoli 95 % mladostnikov« (1999, 44), ponuja možnost, da družba najde načine, kako bi zmanjšala pogostnost samomorov mladih oseb. Prvi korak je že kvaliteten pogovor s temi mladimi osebami, ki so poizkušale napraviti samomor. Zanje naj bi poiskali prostor, kjer bi začutili varnost in sčasoma zaupanje, ki bi omogočilo vpogled v realno stanje njihovega življenja in nato prepričitev njihovega samomora in tudi morebitnega samomora drugih mladih oseb.

V nadaljevanju bomo zato skušali s konkretnimi primeri prek izpostavljenih vzrokov in dejavnikov, ki smo jih omenili že v prejšnjem razdelku, pokazati, kaj lahko nerazumevanje občutij in okolja, v katerem živi mlada oseba, povzroči: razmišljanje o samomoru oziroma odločitev te mlade osebe za samomor.

Pogosto so pri mladih povod za samomor neposredni pritiski, ki jih v nekem trenutku doživljajo in iz oddaljenosti sploh ne pomenijo pomembnega oziroma osrednjega dela vrednosti njihovih življenj. Poglejmo izjavo štirinajstletnice: »Če bi umrla, ne bi bolelo kakor zdaj.« Psihiater Michael Peek tu nadaljuje: »Če bi ji rekli, ne naredi samomora, ker ti lahko pomagamo tvojo bolečino odstraniti, ne da bi umrla; bi to najverjetneje sprejela.« (Stone 1999, 42–43) Nekdanja direktorica agencije za prepričitev samomora iz Lawrencea v Massachusettsu, Sally Casper, poroča o dekletu, ki je želelo napraviti samomor s tabletami, rekoč, da ne želi umreti, ampak želi biti mrtva do osemnajstega leta (44). Vse to nazorno pokaže, da tukaj ne govorimo o izgubi smisla življenja, ampak za nemoč spopadanja z bolečino in z drugimi občutji, ki se porajajo v mladi osebi. Že s tem, da je spregovorila, je naredila korak k zavedanju in sprostitvi te napetosti.

Tudi pri kvalitativni obravnavi samomorov mladih oseb ostajajo odprta neka tera vprašanja, ki zadevajo razlike v spolu. Podatki namreč kažejo, da samomor skuša napraviti več deklet kakor fantov, vendar imajo poskusi samomora pri fantih več smrtnih izidov. Vzroki za to naj bi bili socialne in kulturne narave (World Psychiatry 2005). Podatki kažejo tudi na to, da obstaja razlika med spoloma v sami izbiri metode samomora. Mladostnice se navadno odločijo za rezanje žil na zapestju in za tablete, ko morebitna smrt nastopi šele po nekem določenem času, mladostniki pa izberejo obešanje in strelno orožje, ker je smrt bolj verjetna (Stone 1999, 40), in tako imamo večje število samomorov mladostnikov.

Toda zakaj posamezni spol uporabi to in ne druge metode in ali je morda spol tisti, ki poleg kulturnega in socialnega ozadja odloča o metodi, ni dokončno znano. Kako pojasnilo bi morda dala poglobljena analiza in razumevanje spola pri mladih osebah, predvsem glede tega, kaj se dogaja z njihovimi čutenji v teh kritičnih obdobjih adolescence. Če gledamo na podlagi socialnega ozadja, je eden od razlogov za samomor nizka samopodoba (Marušič 2009), in če bi sklepali po teoriji samopodobe v tem obdobju, ko so mladostnice veliko bolj prizadete kakor mladostniki, kakor ugotavlja Marsh (Valič 2010, 29), bi lahko večji delež poizkusov utemeljili s tem. To prav tako potrjujejo tudi naša izvajanja: poskus samomora je odziv mladostnice, ki ne ve, kaj bi s svojimi občutji, in ker ji okolica ne zagotavlja varnega, zaupanja vrednega okolja, je samomor zanjo najbolj sprejemljiva možnost, ne vidi

druge. Torej je njen poizkus samomora klic po razumevanju in po filtriranju bolečine in ne posledica iskanja smisla v življenju ali umanjkanje tega smisla. Podobno naj bi veljalo tudi za drugi spol. Manjše število poizkusov na njihovi strani bi lahko utemeljili s temeljno razliko v spolu: moški so bolj logični in razumni in se spopadajo s problemi drugače kakor ženske, ki so predvsem čustvene. Morda je tu odgovor tudi za samo izbiro metode: odločitev moškega je bolj razumno-zanesljiva in ženska bolj čustveno-upajoča. Vendar to načenja nova vprašanja, ki se jih v okviru tega prispevka ne moremo lotiti.

Poleg kvalitativnega pristopa k obravnavi samomora, ki omogoča boljše razumevanje samomorov mladih oseb, pa se je treba ustaviti tudi pri kvantitativni obravnavi samomorov oziroma poizkusov samomorov. Metoda je včasih bolj uporabljena, ker našteva dejstva in hitro dobimo vpogled v število samomorov, v vzroke za te samomore ipd., vendar je lahko zaradi svoje narave površna in zato velikokrat napačno interpretira dejavnike in vzroke samomorov oziroma poizkusov teh samomorov. Lahko so spregledane potencialne nevarnosti, da mladostnik naredi samomor. Poročila o primerih nam pokažejo, da velikokrat naše razumevanje samomora ne seže dlje kakor do neposrednega sprožilca za ta dogodek ali zgolj do naključnega spremljevalnega dejstva. Starši so sporočili policiji, psihiatrom in drugim, kaj se je zgodilo, tako da so opisali samo dogodek: štirinajstletnik se je ustrelil, ker bi dobil aparat za zobe. Vendar pa o ozadju njihovih odnosov v družini in v njihovem socialno-kulturnem življenju niso spregovorili. Podobno velja v naslednjem primeru. Starši so takole opisali dogodek: petnajstletna deklica je naredila samomor, ker ji oče ni pustil gledati nadaljevanke (Stone 1999, 43). Vidimo, da so bili v opisih staršev o tem, kaj se je zgodilo, izpostavljeni le sprožilci, razlogi za samomor pa so v bistvu v »nevidnem«, neporočanem delu: to so ponavljajoče se težave v njihovem okolju. Seveda ni nujno, da so to starši, lahko obstajajo tudi drugi socialno-kulturni razlogi, ki jih, žal, ne poznamo.

Podobno se dogaja pri razlagi današnjega ocenjevanja v šolskem sistemu, ki vsaj navzven velikokrat nosi krivdo za samomore učencev; tako na primer poročajo, da se je dvanajstletna učenka obesila zaradi slabe ocene (*Delo*, 19. 11. 2007). Vendar se morda šolskemu sistemu neupravičeno nalaga ta krivda. Šola utemeljeno nosi odgovornost za vzgojo vrednot, vendar to ne pomeni, da je za samomore kriv sam sistem ocenjevanja.

Za boljše razumevanje smo razlago šolskega sistema prikazali s primerjavo naslednjih dveh zgodb. Prva je iz 19. stoletja in druga iz današnjega časa, ko smo imeli pogovor s skupino petih mladih oseb. Iz prikazanih primerov lahko vidimo razliko med takratnim šolskim sistemom, usmerjenim v zgolj razvoj intelektualnih sposobnosti, ko so imeli organiziran, nadziran tudi prosti čas, in današnjim šolskim sistemom, ki mladim osebam omogoča poleg razvoja intelektualnih sposobnosti tudi razvoj družbenih sposobnosti, kakor so na primer različne družbeno-kulturne dejavnosti. Današnja ureditev jim dopušča tudi veliko prostega časa, ki ni pod nadzorom šolskega sistema. Zato je morda v prvem primeru mogoče delno kriviti šolski sistem za samomore mladih oseb, ki so se dogajali v tistem času.

Mladostniki angleških in nemških šol so pogosto delali samomore, saj šolska ustanova ni bila odprta za razumevanje adolescentov, ampak se je usmerjala zgolj v razvoj intelektualnih sposobnosti učencev. Leta 1890 je Ludwig Gurlitt zapisal: »Ali obstaja še kakšna hujša obtožba izobraževalnega sistema kot ti pogosti študentski samomori? Ali ni strahovito, da se otrok zavestno odpove, da bi videl sončno svetlobo, se prostovoljno loči od staršev, bratov, sester, vsega veselja, upanj, želja svojega mladega življenja, ker dvomi sam vase in ne more več prenašati šolskega pritiska?« (Gillis 1999, 127)

V drugem primeru so prav tako v ospredju pritiski okolja. Pogovor petih oseb je skrčen v krajši intervju.⁵

Vprašanje: Česa se bojiš v šoli? Odgovor: Da ne bom naredil(-a) izpita. V: Kaj bo, če ne narediš izpita? O: Ne vem. V: Ali ga ne moreš ponavljati? O: Lahko, ampak me je sram in strah. V: Zakaj? Česa? O: Pred sošolci in ... starši. V: Starši? O: Ja. Ne upam se jim povedati, ker bodo jezni. V: Jezni, ker? O: Ker sem len(-a), ker se ne učim, ker ne bodo srečni, zaradi mene, da ne morejo računati name ... ipd.

Sledil je pogovor, kako se počutijo pred izpiti. Povedali so, da jim je velikokrat slabo, bruhaajo, najraje ne bi šli v šolo ipd. In če izpita ne naredijo, najraje ne bi šli domov, bi se kar »fentali«, ker bo doma spet prepir. Rekli so, da se počutijo krive za domači prepir. Zanimiv je komentar neke mladostnice: »Ko si otrok, drugi prevzemajo tvojo odgovornost, kot mladostnik pa se že začneš zavedati odgovornosti svojih dejanj. In nekako veš, da si kriv, če nekaj narediš narobe oziroma ne narediš nič. In če je te odgovornosti preveč, ne znaš z njo ravnati in je zato možnost, da pač nisi več odgovoren: se zadrogiraš, zapiješ ali pa se enostavno ubiješ.«

Kljub veliki časovni razliki in zato tudi kulturni, družbeni razliki pokažeta oba primera, kako je mladostnik nerazumljen in kako tudi sam ne razume, kaj se dogaja z njim in v njegovi okolici. O tem smo razpravljali že v prejšnjih razdelkih. Začutimo lahko, kako je pritisk okolice in predvsem družine na šolarja izredno močan, zato lahko to mlada oseba dobi občutek krivde, če ne bi naredila šole, izpita. Napaka pri tem je, da mlada oseba še nima izoblikovanega čuta odgovornosti in zlahka prevzame oziroma zamenja to z občutkom krivde. Del odgovornosti se z vstopom v šolo zagotovo prenese na mladostnika, ki to lahko tudi prevzame, vendar težava nastopi, ko mlada oseba ne more razločiti, ali mu je okolica naložila delno ali polno odgovornost za uspešno končanje šole. Mlada oseba torej še ne razume popolnoma svojega lastnega obstoja, pomena življenja, zato tudi ne odgovornosti, saj se še ne zaveda pomembnosti vsega tega za svoje samostojno, avtonomno življenje. Vse, kar pozna, vendar ne nujno tudi razume, so občutki, ki jih povezuje z družino in s preostalo okolico. Zgodi pa se, da občutke zamenja z vrednotami, ki veljajo v tej okolici, torej z odgovornostjo, tudi z uspešnostjo in podobno, to pa se v nekaterih primerih slabo konča, ne samo s slabostjo, glavoboli, depresijo, ampak tudi s samomorom.

To lahko vidimo tudi pri drugem primeru. Zaradi zgoraj opisanega ne moremo kriviti ocenjevanja v šolskem sistemu, ki resda zna biti obremenilen, vendar je ra-

⁵ Potekal je dogovorjeni dvourni pogovor s tremi deklety in z dvema fantoma, starimi devetnajst in dvajset let, na temo šole, izobraževanja in njihove prihodnosti.

zlog za samomor mladih oseb treba iskati v življenju teh oseb posamezno. Razlog bi lahko iskali in delno krivdo pripisali šolskemu sistemu v prvem primeru, zaradi samega načina izobraževanja mladih oseb, ko je bil pomemben samo razvoj možganov, ne pa tudi socialni ali kulturni vidik. Ta stran je močno trpela, učenci so namreč pogrešali družine, prijatelje ... V drugem primeru, ki izhaja iz današnjega časa, pa je bolj verjetno, da se to ne dogaja. V pogovoru z mladostniki je bilo opaziti, da imajo zelo polno socialno in kulturno življenje.

Če izhajamo iz pogovora s temi mladostniki, bi bilo vzroke za samomore dobro iskati tudi z opazovanjem, kako preživljajo prosti čas, ko so zunaj šole, brez vnaprej strukturiranega okolja. Tam namreč večinoma niso navzoči okviri družine, pravila od »zunaj«; tam so mlade osebe lahko to, kar želijo, oziroma se vsaj bolj izrazijo. Vendar ni nujno tako, saj lahko mladi sami med seboj ustvarjajo pritiske z nenapisanimi pravili, denimo za sprejem v neki krog. To pa je že tema, potrebna globlje in bolj natančne razprave, ki se je tu ne bomo lotili. Za naš prispevek je pomembno, da prikažemo še ene od možnih oblik okolice, to je okolico medijev, ki lahko vplivajo na samomorilnost mladih oseb. Kakor že rečeno, lahko opazovanje preživljanja prostega časa izredno pomembno vpliva na preprečitev samomorov. V prostem času mladih oseb je namreč pogosto navzoča medijska družba, ki s svojim obveščanjem o negativni naravnosti in o splošnem nezadovoljstvu v družbi pogosto vpliva na njihova ravnanja.⁶ Vemo, da se mlada oseba ozira po ravnanju okolice, in če izhajamo iz tega dejstva, je ideja samomora lahko rezultat okolice, v kateri živi mladostnik, zato je pomembno, da se te okolice – na primer mediji z negativno vsebino – zavedajo svojega možnega negativnega vpliva in skušajo ravnati drugače.

4. Sklep

Na koncu lahko ugotovimo, da o izgubi smisla življenja kot vzroku za samomor oziroma poskus samomora pri mladi osebi ne moremo govoriti, ker tega smisla (življenja) še ne pozna oziroma ga ne razume in življenja še ne vrednoti v polnosti. Ne samo da je mlada oseba v obdobju, ko je njeno dožemanje vrednot in smisla življenja omejeno biološko – zaradi hormonov in mladosti –, ampak živi tudi pod večjim vplivom okolice, ki jo obdaja. Zato so odločitve mlade osebe pogosto nepristne. Veliko odgovornost nosi družba, da poskrbi za varno okolje, ki s svojim delovanjem vpliva na mlado osebo in na njen način življenja. Tako bo mlada oseba lažje razumela odgovornost, ki jo prevzame, na primer ko gre v šolo, in je ne bo dojemala kot občutek krivde, kakor smo videli v prispevku.

Na podlagi opisanega je kvalitativni pristop v vzgoji, to je celostni pristop k razumevanju mlade osebe, ki je že poskušala napraviti samomor ali pa tudi ne, možna usmeritev za preprečevanje samomorov mladih oseb. Pristop se poleg nujne-

⁶ Podobno je bilo rečeno v že prejšnjih razdelkih, ko smo govorili o tem, da organizacija WHO priporoča, naj se o samomorih mladih oseb in znanih ljudi ne poroča. Tukaj govorimo bolj na splošno o medijski družbi z negativnimi vplivi, ki bi lahko prispevali k samomorilnosti mladih oseb.

ga upoštevanja kvantitativnega pristopa, ki zgolj našteva dejstva, ukvarja z razumevanjem samih dejstev spola, kulturnega ozadja, družinskih odnosov in podobno in skuša ustvarjati prostor, v katerem se bodo mlade osebe počutile varne. Poudarek pri vzgoji bi bil predvsem na pridobivanju sposobnosti zaupanja, na zavedanju svojih lastnih občutij in na ravnanju z njimi, ko se pokažejo. S tem bi morda lažje naredili prvi korak, to je korak k pristnemu dialogu, k pogovoru, ki bi odpiral obzorja mladim osebam, ko se znajdejo v težkem položaju.

Reference

- Cates Fritz, Diana.** 2003. Review: Conceiving Emotions: Martha Nissbaum's »Upheavals of Thought«. *The Journal of Religious Ethic* 31, št. 2:325–341.
- European Child safety alliance.** B. I. *Preventing youth suicide and deliberate self harm.* <http://www.childsafetyeurope.org/publications/info/factsheets/youth-suicide.pdf> (pridobljeno 27. junija 2013).
- Giddens, Anthony.** 2002. *Runaway world: how globalisation is reshaping our lives.* London: Profile Books.
- Gillis, John R.** 1999. *Mladina in zgodovina.* Šentilj: Založba Aristej.
- Juhant, Janez.** 2003. *Človek v iskanju svoje podobe: Filozofska antropologija.* Ljubljana: Študentska založba.
- Klumpfer, Friderik.** 2013. Eksistencialni obup in smisel življenja. Zofijini ljubimci. 13. 2. http://zofijini.net/modrost_smesel/ (pridobljeno 12. aprila 2013).
- Kostnapfel, Janko.** 1979. *Smesel življenja.* http://www.obzornikzdravstvenenege.si/Celoten_clanek.aspx?ID=4a600071-2b16-408a-b88f-03870710f557 (pridobljeno 27. junija 2013).
- Marušič, Andrej.** 2009. Samomori v Sloveniji. 8. 1. <http://www.andrejmarusic.org/index.php/novice/besedila/iz-medijev/8-samomori-v-sloveniji-.html> (pridobljeno 17. maja 2013).
- Munger, Dave.** 2009. Are older kids and adolescents really as good as adults at recognizing emotions in faces? *Science Blogs.* 29. 10. <http://scienceblogs.com/cognitive-daily/2009/10/29/are-older-kids-and-adolescents/> (pridobljeno 27. junija 2013).
- Samomor zaradi slabe ocene.** 2007. *Delo,* 19. 11. <http://www.delo.si/clanek/50578> (pridobljeno 28. 5. 2013).
- Stone, Geo.** 1999. *Suicide and attempted suicide.* New York: Carrol & Graf Publishers.
- Valič, Ana.** 2010. Povezanost telesne samopodobe s samospoštovanjem in pogojenostjo samospoštovanja. Diplomsko delo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Wasserman, Danuta, Qi Cheng in Guo-Xin Jiang.** 2005. Global suicide rates among young people aged 15–19. *World Psychiatry* 4, št. 2:114–120. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1414751/#lpo=93.7500> (pridobljeno 27. junija 2013).
- World Health Organisation.** 2013. Programmes and projects: Adolescent Development. http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/ (pridobljeno 1. 6. 2013).